

וכן צוה"ז דאין לנו צ"ד בגדול, אין כופין את הלוח לירד לעיר אחרת ששם הצ"ד גדול מצ"ד שצעירים, וכ"כ צה"ד סי' ס"ה שממך דין זה לדברי המדברי בשם סמ"ג ופשוט לי שאם אינו מכריחו לדון לפני ר"ה צעיר אחת כש"כ צעיר אחרת ודלא כהצ"ח דעיר אחת עדיפה.

(ו) שו"ר סי' י"ג ס"א וכתב הר"מ כ"י ואני כתבתי כ"י ואפשר כ"י, הוקשה לי לרצונו מש"כ הר"מ שאינו יכול לטופו הלא עיקר הצ"ח הוא כשאני מרואים על צ"ד אחד ומפני שאין אחד יכול לכופו לפני הצ"ח הצ"ח, והיה נראה מדברי הר"מ דאף אם הנחבצו אינו משיב שרואה דדין אחר, אינו יכול לטופו לדון לפני יחיד, ח"א דדוקא אם משיב הנחבצו שרואה צ"ד אחר חשיב עפ"י, או שאומר שרואה בצ"ח אף שומעין לו, אבל אם אינו משיב כלום, או שמשבי שרואה באחר שוב או קטן ממנו כופין אותו לדון לפני יחיד מומחה, ואפשר שכונת הר"מ ג"כ כשכבר טען הנחבצו דרואה בצ"ח, ומש"כ שיכול לברור כל מי שיראה אינו ר"ל שדוחה את הנחבצו בעטנה שרואה באחר, אלא ר"ל כשקובעין את הצ"ד בצ"ח אף שציר אחד מומחה יכול השני לברור אף אחד מערכאות, אף שלשון הר"מ אינו מתישב שאין כאן מקום לומר שאינו כופו לדון לפני הנבצר שלו, שהרי זהו סיבת הצ"ח שיהא לכל אחד דיין שלו.

כ"ג א' כשזכור לו צ"ד אחד כ"י שניהם צוררין לכן עוד אחד, ה"א שניהם צוררין כ"י אין זו הוראה שאין כופין לנחבצו על זה אלא חנא אשמעין דרשות ביד הלוח לברר מזלון לפני הצ"ד שציר המלוח, לפי הגמ' כשהמלוח ציר ערכאות ואף דליכא צעיר אחריו, ולר"פ צציר צי דיונא דר"ח [לפי הטור] או שציר צ"ד דר"ח [לפי הסמ"ג] וצמקרה זה מוכרח המלוח לדון לפני צ"ד שציר לוח, או שישתדל למחוא צ"ד שישכסם הלוח עליהם.

ודעת הכ"י בשם אחרונים ז"ל דמלוח כופו ללוח לדון לפני צ"ד שיש צו שום עילוי, בין ששני צ"ד צעיר אחת, ובין שצ"ד המעולה צעיר אחרת, אבל לוח יכול לדחות למלוח לצ"ד מעולה צעיר זו, אבל לא לעיר אחרת, ושני צ"ד שקולים צעיר זו, צורר המלוח אחת צ"ד שיראה וכופו ללוח, וכתב דערכאות והדיוטות צעיר אחת שומעין למי שאומר ערכאות בין שאמר לוח בין שאמר מלוח, ואינו מוכן שהרי ערכאות אינם במדת גמירי וכמש"כ לעיל, אלא שהוכשרו ע"י המחאה רבים, וה"א הדיוט, ע"כ בגמיר במדה הנריכה להלחם הדיוטות, דאם לא גמיר הם פסולים, וצמחי עסקין אם צתלתא ודאי צתלתא גמירי עדיפי מערכאות דלא גמירי, ואי צדד הלא קי"ל כר"א דאין דינו דין, וא"כ אפי' ערכאות צעיר אחרת הלוח מדחה לערכאות כיון דאין צ"ד כשר צעיר האחת, ולא יתכנו דברי הכ"י אלא בערכאות של שלשה גמירי, ועוד צ"ד של ג' גמירי שלא המחוס רבים.

(ז) סי' ג' ס"א כהג"ה אבל אם דיינים קבועים צעיר לא יוכל לומר לא אדון צפניהם אלא צ"צ כ"י, נראה דדוקא צתיקו בני העיר כן או שכבר נקבע כן מנהגם וכשמקצלים סחם ע"ד כן קבלו, וזה כשמואלים תקנה זו לגדר צפני עושי עולה, דע"י נתינת רשות לברור דיין מולאים מקום להשתמש מן הדין שמתאריך הזמן עד שיסודרו הדיינים וגם לפעמים זה פוסל דיינו של זה, ולפעמים צורר אינו הגון וקשה לברר שאינו הגון, ובשביל זה תקנה הציבור לברור צ"ד הגון ושלא יוכל לדחות לצ"ח, ונראה דכמו שאין דוחה לבקש צ"ח כן אינו יכול לומר שרואה צ"ד אחר צעיר האחת אפי' הם גדולים מצ"ד הקבוע, מיהו נראה דהמלוח יכול לחובצו ללוח לצ"ד בגדול ולמה לן לשלול מהמלוח זכות זו שהרי אין צוה מגדר מלחא, [וכן כל חובצו אלא הנחבצו אינו יכול לדחות], ואפשר שאין דינו של הרמ"א משום חקנה הקבלות אלא משיקר הדין שהרי יש מקום לקבוע שכל צ"ד יכול לכופו לצ"ד ולא מצי למדחי לצ"ד אחר קאזילנא שהרי כל צ"ד עושה כמשפט החורה להוציא עשוק

יחידו צע"כ אינם מוציאים לן, וזה שדן צע"כ הוא כשהצור מוכרז אבל כשהוא צ"ד של ג' ע"י צ"ח שומעין לו, וכמש"כ בה"ח, וכו"ד הש"ך והג"ה.

דינים העולים, יש צעיר שני צחי דינים, שניהם ערכאות, או שניהם גמירי, או שניהם מומחים, מלוח אומר לוח ולוח אומר לוח, לדעת הסמ"ג שומעין ללוח, ויכול המלוח לטופו לדון בצ"ח, ולדעת הטור שומעין למלוח, אבל יכול הלוח לדרוש צ"ח, ה"ב אחד ערכאות ואחד גמירי, או מומחין, [ומש"ל שיהא צ"ד ערכאות וצ"ד של גמירי צעיר אחת, כשהצ"ד של גמירי לא יכלו לכלכל כל משפטיו העיר ולמגדר הקטנות הוכרחו להכשיר את יושבי קרנות] כופה מלוח ללוח לדון אלא אותן דגמירי, אבל אינו כופו לדון בערכאות, ה"ב אחד גמירי והשני מומחין לדעת הסמ"ג אין המלוח כופו ללוח לדון אלא המומחין ולדעת הטור כופו, ה"ב צעיר ערכאות וצעיר הסמוכה גמירי או מומחין, אין המלוח כופו ללוח לדון צעיר, ה"ב צעיר גמירי וצעיר הסמוכה מומחין לכאורה כופו ופשוט מלוח ללוח לירד לעיר אחרת, דכן משמע בגמ' כ"ב א' דס"ד מעיקרה דאיידי צ"ד של עיר אחרת, ופרקי' מהא דאמר ר"א ל"ש אלא מלוח אבל לוח כופין אותו ודן צעיר ומשני בערכאות של סוריא, ומשמע דאם מלוח אומר לעיר אחרת שומעין לו אף שהלוח אומר לדון צעיר, וע"כ צש"ד צעיר אחרת גדול, אבל אי אפשר לומר כן שהרי דעת הסמ"ג דהלוח יכול לדחותו אף לצ"ד קטן שצעירו, וכש"כ שאל' לילך לצ"ד שצעיר אחרת, ובגמ' דפרקי' אפי' לוח היינו דאם הלוח אינו יכול לדחותו ע"כ כופו מלוח לדון צעירו וא"ל לברור צ"ד שלישי, ומשני דבערכאות יכול הלוח לדחותו לצ"ד של עיר אחרת, אבל אין ללמוד מכאן שיכול המלוח לפסוח ללוח לילך לעיר אחרת מפני ששם הצ"ד יותר מומחים, ולא אמרו אלא לבית כועד או לצ"ד בגדול שצדור, והלכך אף לדעת הטור דלא מצי הלוח לדחותו לצ"ד הקטן, מ"מ אין הלוח חייב לירד לעיר אחרת, והצ"ח ז"ל פי דאע"ג דהמלוח כופו לירד לצ"ד ה"ב ה"ב שצעיר אחרת אינו כופו לדון אלא צ"ד ה"ב שצעירו דגם צ"ד הקטן מסתמא יתישבו עס צ"ד ה"ב ותמוה מאד לחדש דברים נגד רביעית בסוגיא דיותר יש לכופו לדון לפני צ"ד ה"ב צעיר האחת שהוא צלל עורח מליד לעיר אחרת, אבל לא אמרו אלא מצ"ד רגיל לצ"ד המופלג שצדור וצ"ד דר"ח ור"ה שניהם היו מופלגי הדור דתלמוד חזר היו כמש"כ ח' עירובין ס"ב ב' ד"ה ר"ח. ה"ב צעיר יחיד מומחה, ויחיד גמירי, שהמחוס רבים עליהם, מלוח אומר אלא המומחה, פלוגתא דסמ"ג והטור, לוח אומר אלא המומחה לכו"ע אין המלוח כופו, היו צעיר תלתא גמירי ויחיד מומחה, ל"ע מי חשיב יותר, מומחה, או תלתא, ומסתברא דמומחה עדיף, ה"ב הלוח מצקש להושיב עוד שנים אלא היחיד מסתברא דשומעין לו, צ"ד מומחים צעיר וצ"ד של ערכאות והמלוח רואה צ"ד מומחים אין הלוח דוחה לערכאות אף לדעת הסמ"ג ומ"מ יכול הלוח לדרוש צ"ח ורשות בידו ליקח דיין מהערכאות, והשלישי חייבים לברור מומחה, ואם אין מומחה חזק ^{לפי"ה} נראה דכופין את הלוח לדון לפני שלשה המומחין.

שו"ר דין מלוח אומר נלך לעיר אחרת לצ"ד דר"ה וצעירים צ"ד דר"ח צמחלות שניה, דאע"ג דלדעת הסמ"ג ודאי אין המלוח כופו, דעת הר"מ פ"ו ה"ע דגם צוה כופין את הלוח, וכן הוא צ"ח, אבל ככ"מ שם הביא דברי מהרי"ק בשם א"י שכתב דצוה"ז אין כופין ללוח דאין צוה"ז בית ועד מצוה"ר דס"ל דאין כופין ללוח אלא לילך לבית ועד, וכבר חלק הכ"מ שם על מהרי"ק שכתב להשוות דעת הר"מ עס א"י, והנה למדנו מדברי הר"מ שדעתו ג"כ כדעת הטור והכ"י דאין הלוח דוחה למלוח לצ"ד קטן וכו"ד הרשב"א וכמש"כ הדרישה ס"ס י"ד, וכו"ה צסמ"ע סי' י"ד ס"ק כ"א, ודברי השו"ע סי' י"ד ס"ג ש"י ח"א שאם יש כ"י הם דברי הסמ"ג, ואפשר דהוי ספיקא דרינא ואין כופין ללוח.

(ב) ל"א א' חודש השנה, וי"ל דסוגיא דהכא אחיא כרצון כר, ר"ל רב המנונא סבר זיכה את החייב וטימא את העבד דמחא דכורות אחיא אפי' כרצון ולא איירי צו"ג ביד בדמוכח הדין דר"ע דסתמא ר"ע לא האכילה לכלבים, ומ"מ אי לא דמומחה לרבים היה חייב, וסבר העטם דגם טועה בדצ"מ חיילא בורחא, וכיון שאינו חוזר וחיילא בורחא הו"ל מחיק בבורחא וחייב אף לרצון ככונים שפיגלו במקדש, אבל אי טעה בדצ"מ חוזר, אלא שהאכילה לכלבים קדם שחזר אינו אלא גרמי ופטור לרצון, כ"ז מצוה בר"ש.

ולפ"ז סוגיא דגמי בכורות כ"ח צ', דפשוט לכו דכלא נ"י ציד לרצון פטור אפי' דחנן מה שעשה עשוי, ואינו חוזר, דלא כר"ה, אבל תימא דדברי ר"ה מוכרחים מכהנים שפיגלו כמ"כ הרא"ש, ועוד למח דודק לו ר"ש, ולמה לא אמר לי דפ"כ מחא ר"מ לרצון אף אי טעה בדצ"מ אינו חוזר פטור, ונראה דרב המנונא לא אמר דגם לרצון חייב לשלם בטעה בדצ"מ אלא משום דטעות בדצ"מ קרובה לפשיעה אבל טעות צה"ד שקרובה לאונס לרצון פטור אלא א"כ נ"י ציד, וכולהו סוגיות [ע"י צ"ק ק' א' ק"י צ' ב'] אזלא דטועה בדצ"מ חוזר, ומחא דכורות בטעה צה"ד.

ואמנם צה"ד צ"ק ק' א' ד"ה עיבה, כתבו שאין חילוק לר"מ בין טעה בדצ"מ לטעה צה"ד, וגם בטעה צה"ד כל שחיילא בורחא ומפסידו בבורחא חייב אף לרצון, והנכך בטימא את העבד או זיכה את החייב אף לרצון חייב, והא דבטי' בגמי לאוכוחי דר"מ דאין דינא דגרמי הוא מחייב את הזכאי, וטימא את העמא וצט"כ עירב עם פירותיו, והא דמפרש זיכה את החייב שהיה לו משכון וטימא את העבד דאגעי צו שרן, אגב אחריו מסיק לי, וכ"ה בר"ש צסוגין, אבל לשון הגמ' בכורות שם בשלמא חייב את הזכאי כגון כ"י אלא זיכה את החייב כ"י קשה דמאי קשיא לי הלא זיכה את החייב בלא"ה ניהא, עוד חירלו בגמ' מפרש לי כר"ה, ואמנם לפ"ז ראוי לפסוק כר"ה, אבל אם נפרש שאין דברי ר"מ רק בטועה בדצ"מ דחשיב כפשע, אבל טועה צה"ד אפי' דחיילא בורחא פטור לרצון ניהא הכל, וטימא את העבד דמוקי לה בלא"ה צ"י שרן, לא שייך צ"י מה שעשה עשוי, וכן צטיבא את העמא שעירבו עם פירותיו לא שייך מה שעשה עשוי, וצח"י פ' מה שעשה עשוי אם עירבו צטיבא ציטול וישלם מציתו אם עירבו בפירות מועטים, ולי"ע דברי לא הוכר במשנתנו עירוב ועשיה דמחא על הבורחא קאי, ויש לפרש מחא מה שעשה עשוי היכי דמאי למיחד לא מהדרין וקאי על דן את הדיון, ומשלם מציתו קאי אכולהו.

שם כאן שנו"ג ציד כר, דברי ר"ה בטעה צה"ד, וס"ל דטעה צה"ד נמי חוזר היכי דלא נ"י ציד, ומשמע בין מומחה בין גמיר, והיכי שנו"ג ציד אינו חוזר בין מומחה בין גמיר, וכ"ז לדעת הרא"ש, ולא נחפרש טעמא דר"ה, אבל נראה דמחלק בין עבד מעשה להוילא הדין לפועל, ובין לא עבד מעשה דכל זמן דלא עבד הדין מעשה נוח לבטל הפסק ולחזור, [שנו"מ כן צ"י וצמחמות] ומסקין דזיכה את החייב לא מקרי מעשה אלא א"כ הוילא משכון מיד המלוה ללוה, ואין נפקותא בדיון חזרה בין מקום שחייב לשלם בין מקום שאינו חייב לשלם, דאם שנו"ג ציד אינו חוזר, בין גמיר שחייב לשלם, ובין מומחה שפטור מלשלם, וכדחנן מה שעשה עשוי וישלם מציתו והיינו שנו"ג ציד לר"ה דאלי"כ מה שעשה אינו עשוי, וקחני סיפא ואם היה מומחה לצ"ד פטור והיינו מה שעשה עשוי, וכדפריך צסוגין וצמומחה מחזירין והקחני כר אלמא קים לי דמחא מתפרשת דמה שעשה עשוי דומיא דרישא, ואם לא נ"י ציד אם אי אפשר להחזיר יש חילוק בין מומחה לא"מ דמומחה פטור וא"מ חייב, אבל אם אפשר להחזיר מחזירין. **וסוגיא** בכורות כ"ח צ' דלא כר"ה, דמשמע דאי סתמא כר"מ א"ל לאוקמי צו"ג ציד, ולר"ה בלא"ה לריך לאוקמי צו"ג

עשוק מיד עושקו ולמה לן ליתן לו רשות להשחמט, אלא שמאלו חכמים להפיק דעתו שיתן לימון בדין שיכול לחזור צ"ד, אבל כל שצני העיר קובעין צ"ד כחוצתן אין מן הכותן שצני העיר עומן לא יכיו זקוקין לכן ולא יכיו חייבין לירד לפניהם לדון, וגם יש צד משום כבוד הצ"ד, ולפ"ז גם מלוה אינו יכול לחוצטו לצ"ד אחר, ונראה דדוקא צומן שצ"ד הקצוב הם תלתא וציניכו חד דגמיר ותרי דמסבר לכו וסציר, או שציררו חד מומחה דגמיר וסציר [אף שאין צנו זה לענין לדון בכפיה מ"מ מחי קבלת הקהל] אבל צ"ד של ערכאות, או חד גמיר, לא מסביר שלא יוכל לבקש לדון בפני צ"ד כשר, ואין ראוי לציבור לחקן לכופו לדון בפני צ"ד פסול, ואם תיקנו אין בחקנתם כלום, וכן אם קצבו דיינים שאינם בגוים שאינם נקיים ממדת הכניפה והשקר או שהחזיקום בחזקת גמירי ואינם גמירי, אין צמינים כלום וכן אם לא הסכימו על מינויים הישרים שצער רק נחמנו באלמות אין להם דין צ"ד קצוב.

סימן טז

(א) ל"א א' כאן שיש גדול הימנו בחכמה וצמין כר, הרא"ש ^{הוא הדין} פסק כר"ה, יש כאן ח' דיינים חלוקים. א. גמיר שדן יחיד בלא קבלה, ב. קבלו עליהו, ג. תלתא גמירי בלא קבלה, ד. בקבלה, ה. יחיד מומחה כר"י בלא קבלה, ו. בקבלה, ז. מומחה שנעל רשות בלא קבלה, ח. בקבלה, בכל דיון יש צ' חלוקות, טעה בדבר משנה, טעה בשיקול הדעת, בכל אחת יש צ' חלוקות, נעל ונתן ציד, לא נעל ונתן ציד, בכל אחת יש צ' דיונים, אם מחזירין את הדיון, ואם הדיון נריך לשלם.

נמצא בכל דיון ח' דיונים, טעה בדבר משנה, ונעל ונתן ציד, א. אי מחזירין, ב. אי חייב לשלם, ג. לא נ"י ציד אי מחזירין, ד. אי חייב לשלם, ה. טעה בשיקול הדעת נ"י ציד אי מחזירין, ו. אי חייב לשלם, ז. לא נ"י ציד אי מחזירין, ח. אי חייב לשלם.

א. חד גמיר ודן צע"כ אין דינו דין אפי' לא טעה.
ב. חד גמיר וקבלו עליהו טעה בדבר משנה בין שנו"ג ציד בין שלא נ"י ציד חוזר, ואם אי אפשר להחזיר חייב לשלם.

ג. טעה בשיקול הדעת בין שנו"ג ציד בין שלא נ"י ציד, אינו חוזר, ומשלם לזה שהפסידו.

ד. תלתא גמירי שדנו צע"כ וטעו בדבר משנה חוזרים ואם אי אפשר להחזיר בין שנו"ג ציד בין שלא נ"י ציד חייבים לשלם.

ה. טעו בשיקול הדעת אינם חוזרים, ובין שנו"ג ציד בין שלא נ"י ציד, חייבים לשלם.

ו. ואם קבלו עליהו, טעו בדבר משנה חוזרים, ואם אי אפשר להחזיר בין שנו"ג ציד בין שלא נ"י ציד פטורים.

ז. טעו בשיקול הדעת דיינים דין, ופטורין מלשלם.

ח. יחיד מומחה, שדן צע"כ טעה בדצ"מ חוזר, ואם אי אפשר להחזיר חייב לשלם בין שנעל ונתן ציד בין שלא נ"י ציד.

ט. טעה צה"ד אינו חוזר ואפי' יש גדול הימנו להחזירו, וחייב לשלם בין שנו"ג ציד בין שנו"ג צ'.

י. קבלו עליהו, טעה צד"מ חוזר ואם אי אפשר להחזיר פטור אפי' נ"י ציד.

יא. טעה צה"ד אינו חוזר ואפי' יש גדול הימנו ופטור מלשלם אפי' נ"י ציד.

יב. היה מומחה ונעל רשות בין שדן צע"כ בין שקבלו עליהו, טעה צד"מ חוזר ואם אי אפשר להחזיר פטור.

טעה צה"ד אינו חוזר, ואם יש גדול הימנו חוזר.

גמיר דנעל רשות דן צע"כ ופטור מלשלם בין שנו"ג ציד בין שלא נ"י ציד, בין שטעה צד"מ ואי אפשר להחזיר, ובין שטעה צה"ד, ומסתברא דאינו חוזר אפי' יש גדול הימנו.